

II РОЗДІЛ ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 101.8:159.9:35

*О. С. Пономарьов,
м. Харків, Україна*

ОНТОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ

Загальна постановка проблеми. Діяльність є однією з атрибутивних ознак людини, основною формою її буття і проявом життєвої активності. В той же час організація будь-якого виду спільної діяльності людей та її практичне здійснення час від часу ускладнюється внаслідок виникнення конфліктних ситуацій, а то й гострих конфліктів різного характеру між її виконавцями. Істотний вплив конфліктів на взаємовідносини між людьми й на якість та результати їх діяльності зумовив істотний інтерес дослідників до їх сутності, динаміки розвитку і пошуку ефективних шляхів запобігання конфліктів та їх подолання. Подібні проблеми стали предметом вивчення конфліктології як спеціальної наукової дисципліни. Однак складна й багатогранна сутність самого феномену конфлікту вимагає його філософського осмислення, без якого розуміння конфлікту не може набути належної глибини, а вибір способів і засобів його подолання залишатиметься прийнятним лише на емпіричному рівні.

У зв'язку з цим особливо актуальною постає проблема визначення онтологічного статусу конфлікту, доведення його закономірного прояву як одного з наслідків суперечливої природи самої людини. Людина дійсно являє собою найскладніший об'єкт пізнання і розуміння. Це справедливо навіть у тому разі, коли вона прагне зрозуміти саму себе. Ця складність зумовлена суперечливою природою людини. Дійсно, вона водночас є біологічною і соціальною, мислячою і культуротвірною істотою. Суперечливість породжує численні конфлікти, дрібні й істотні, миттєві й довготривалі, випадкові й закономірні. Вони здатні серйозно ускладнювати життя й діяльність людини, негативно впливати на її психологічний стан. Тому філософська рефлексія феномену конфлікту як об'єктивної реальності та специфічного суспільного екзистенціалу постає не тільки актуальною, але й цікавою і важливою для більш глибокого розуміння сутності людини та її діяльності проблемою.

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними питаннями зумовлений тим, що феномен конфлікту існує у різноманітних сферах індивідуального і суспільного життя, і управління ним вимагає від тих людей, хто повинен цим займатися, розуміння його глибинної сутності, істинних

причин і коренів. Саме ж таке знання впливає зі світоглядного та методологічного аналізу феномену конфлікту з чітких позицій філософської антропології. Іншими словами, буттєвий сенс конфлікту не можна збагнути поза його розумінням як одного з екзистенціалів людського буття.

Оскільки природа і корені конфлікту пов'язані зі складною природою самої людини, з величезним розмаїттям відмінностей між людьми, типологія конфліктів є лише досить умовною. Відмінності у психіці людей, у рівні їх культури, освіченості й вихованості накладаються на відмінності в інтересах і прагненнях і здатні істотно ускладнювати ситуації зіткнення цих інтересів та реагування на них учасників конфлікту. За цих умов дієвою може бути тільки стратегія управління ним, яка ґрунтується на онтологічному підході. Іншими словами, у порушеній проблемі може виникати вихід у такі суто, здавалося б, прикладні питання, які ґрунтуються на необхідності обов'язкового урахування філософської, насамперед буттєвої природи конфлікту. Це пов'язано з його складним суперечливим характером.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Поширеність конфлікту як суспільного явища, його істотний вплив на взаємовідносини між людьми й на ефективність їх спільної діяльності зумовили значний інтерес до його природи і проявів, шляхів і засобів його попередження, запобігання та подолання. Серед відомих дослідників можна назвати В. І. Андрєєва, А. Я. Анцупова, А. М. Бандурку, Ф. М. Бородкіна, Е. Н. Вольсона, Н. В. Гришину, М. Дойча, В. А. Друзя, І. М. Киканову, Г. І. Козирєва, Н. М. Коряка, Н. В. Підбуцьку, В. О. Храмова, А. І. Шипілова, А. Ф. Яковенка та багатьох інших. Надзвичайно широку множину сучасних літературних джерел, присвячених дослідженню й аналізу конфлікту та характеру дії в умовах конфліктних ситуацій, можна розділити на три великі групи. Першу з них, найбільшу за кількістю джерел і за тривалістю розробки проблеми посідають дослідження різних аспектів психології конфлікту. Другу групу утворюють джерела присвячені тому колу питань, які, власне, й утворюють сучасну конфліктологію. До третьої ж групи можна віднести роботи, в яких розглядаються прикладні питання аналізу конфліктів в конкретних сферах суспільного життя й людської діяльності: в управлінні різними соціальними системами, в діяльності силових структур, в сімейному житті, в педагогічній діяльності, в політиці, бізнесі тощо.

Недостатньо висвітлені аспекти проблеми. Цікаво, що при загальній досить значній бібліографії з проблеми конфліктів, її філософські аспекти в наявній літературі лишаються вкрай слабо розглянутими. Як приклад, можна навести хіба що визначення філософії конфлікту, яке А. Я. Анцупов та А. І. Шипілов наводять у фундаментальному Словнику конфліктолога, та й те, на наш погляд, є досить розмитим. За їхніми словами, філософія конфлікту – це «найзагальніші закони і закономірності виникнення, розвитку і завершення конфліктів, досліджувані перш за все філософією», це – «загальна методологія

дослідження конфліктів та управління ними» [1]. В дійсності ж філософія не є і не може бути «законами і закономірностями», навіть найзагальнішими. Вона має скоріше визначатися як наука про ці закони й закономірності.

Філософії конфлікту спеціально присвячено і навчальний посібник К.С. Черепанової [2]. Однак тут також розглядаються переважно психологічні аспекти цього феномену, не підкреслюється послідовно його специфічний статус як своєрідного модусу людини, який не пов'язується з буттєвими її характеристиками. Філософія конфлікту тут недостатньо структурована саме з позицій загальної структури системи сучасних філософських знань.

Мета статті й полягає у тому, щоб дещо розмежувати філософські та психологічні вектори поняття конфлікту, окреслити загальну структуру філософії конфлікту й детально розглянути її онтологічні аспекти. При цьому ми виходимо з позицій філософської антропології, зокрема з її бачення В. Г. Табачковським та його співавторами [3]. Безумовно, неможливо абсолютно розділити філософські та психологічні моменти у підході до дослідження конфлікту не тільки через спільність предмету дослідження, а й через їх тісний взаємозв'язок. Однак в роботі передбачається послідовно проводити лінію на висвітлення буттєвих сторін конфлікту і його модусного характеру.

Саме в такому сенсі стаття може розглядатися як логічне продовження й подальший розвиток положень, попередньо окреслених нами з Н. В. Підбуцькою в роботі [4], стосовно природи конфліктності такої важливої, хоча й досить часткової сфери суспільного буття людини, якою виступає міжособистісне спілкування.

Виклад основного матеріалу. Феномен конфлікту посідає особливе місце в загальній сукупності соціальних явищ, поєднуючи індивідуальне і соціальне. Для нього характерні не тільки джерела, причини і приводи, але й свою структура і зміст. Понятійна схема опису конфліктів, запропонована А.Я. Анцуповим, включає 11 понятійно-категоріальних груп: власне сутність конфліктів, їх класифікація, структура, функції, генезис, еволюція, динаміка, системно-інформаційний опис, попередження, завершення, дослідження і діагностика конфліктів. Однак ця схема, цілком достатня для конфліктології та психології конфлікту, не розкриває повністю цього феномену з позицій філософії, зокрема, не визначає його онтологічного статусу. А для його визначення доцільно звернутися до природи людини та тих її характеристик, які найбільшою мірою пов'язані з потенційною конфліктністю людини. Як зазначав свого часу відомий німецький філософ Макс Шелер, в людській істоті примхливо поєднуються різноманітні сутнісні властивості, які важко узгоджуються між собою. Тим більше їм досить складно узгоджуватися з властивостями інших людей, з якими кожному доводиться виконувати спільну діяльність, взаємодіяти в різних сферах чи навіть просто спілкуватися.

Сьогодні вже є загально визнаним, що кожна людина існує у своєрідному Я-просторі, і з самого свого народження вона не тільки відчуває себе у ньому й поступово усвідомлює його, але й всіляко прагне захистити цей простір від будь-якого зовнішнього втручання у нього. Це відбувається тому, що людина підсвідомо вбачає у подібному втручанні певну загрозу цілісності Я-простору й реальну небезпеку для себе. Однак природа людини і суспільний характер її буття є такими, що вона просто не в змозі існувати в умовах повної ізоляції. Тому у неї доволіно чи мимовільно виникає безліч різноманітних зв'язків із зовнішнім відносно неї та її Я-простору середовищем. Внаслідок цього людина постійно зазнає різних впливів з боку цього середовища та окремих його об'єктів і сама здійснює різні впливи на своє оточення та ці об'єкти.

Характер Я-простору дозволяє говорити про наявність у його структурі принаймні двох таких його відносно самостійних компонентів, якими виступають відповідно фізичний та психоемоційний простір. При цьому вони не просто перетинаються між собою, а тісно «вмонтовані» один в одного. Тому вплив на будь-який з них відразу позначається на стані іншого, а це дозволяє вважати, що на людину та її Я-простір здійснюються два впливи – один безпосередній, а другий опосередкований. І позначатися на її стані вони можуть як позитивно, так і негативно. Коли обидва впливи діють у позитивному ключі, тобто є сприятливими і для фізичного, і для психічного стану людини та її Я-простору, виникає своєрідний резонанс як фізичного з психічним, так і Я-простору в цілому із зовнішнім середовищем, насамперед із джерелом впливу чи його суб'єктом. Коли ж хоча б один з цих впливів є негативним, має місце більш-менш виразний емоційно-фізичний дисонанс. Саме цей дисонанс і породжує передумови виникнення конфліктної ситуації.

Хоча в класичній конфліктології та в роботах з психології конфлікту сам цей феномен здебільшого розглядається як інтерперсональне утворення, як зіткнення глибинних протилежних цілей та інтересів його учасників, сам такий конфлікт є лише окремим випадком, хоча й найбільш поширеним видом конфлікту. Дійсно, найбільше несприятливих (як, до речі, й більшість сприятливих) впливів людина та її Я-простір зазнають саме з боку інших людей. Більш того, при взаємодії вже самі характеристики Я-просторів двох особистостей можуть бути настільки несумісними, що з самого початку, ще до безпосереднього здійснення впливу суб'єкт цього впливу викликає у об'єкта фізичне чи емоційне неприйняття. А це вже відразу призводить до створення потенційно конфліктної ситуації, особливо у тих випадках, коли його сторони пов'язані певною спільною діяльністю чи з інших причин змушені взаємодіяти і спілкуватися між собою.

Однак ця її потенційність цілком може бути й нереалізованою, тобто ситуація може ніколи не перейти у відкритий чи навіть прихований конфлікт.

Це залежить від загальної культури і вихованості як одного, так і іншого носія відповідних Я-просторів, а також від глибини усвідомлення ними небезпеки конфлікту та його можливих негативних наслідків як для них особисто, так і для їх спільної діяльності. І нехай між цими людьми не виникнуть дружні відносини (адже неможливо мати дружні стосунки з усіма, хто нам зустрічається на життєвому шляху), але й будь-якої ворожості між собою вони можуть свідомо прагнути уникнути.

В той же час досить характерним явищем може бути формування такої ситуації, що свідоме стримування людиною своїх почуттів з метою уникнути конфлікту з іншою людиною викликає у неї емоційно-фізичний дисонанс, що звичайно стає причиною виникнення внутрішньоособистісного конфлікту. Як досить поширене явище, такий конфлікт, часто непомітний зовні, здатний завдати серйозної шкоди людині через тривалий і глибокий негативно забарвлений емоційно-психологічний стан. У такому стані стають ще більш виразними ті буттєві аспекти людини та її діяльності, які істотно впливають на її фізичне і психічне самопочуття й на життєву активність. Вони можуть порушувати звичний ритм її життя, її інтереси і прагнення, деформуючи відносини з іншими людьми і ставлення до самої себе.

Експериментально цей тип конфлікту свого часу досліджував відомий психолог А. Р. Лурія, який визначив три його основних типи. Ефективно подолати такий конфлікт людина може, лише усвідомивши його наявність і причини та оцінивши їх справжню значущість для себе і своєї діяльності. У більшості випадків виявляється, що вказані причини не є значущими, а отже треба навіяти собі думку про необхідність викинути з голови все, що привело до виникнення внутрішньоособистісного конфлікту і переключитися на якісь позитивні моменти, на щось приємне. І з часом характер буття відновиться, істотно зміниться настрій і психологічний стан людини, особливо якщо вона зосередиться на таких екзистенціалах, як любов, дружба, добро, на життєвих цілях і цінностях, які вона зможе побачити під новим кутом зору.

Особливе місце в загальній сукупності можливих конфліктів посідає так званий соціальний конфлікт. Він і вимагає особливих підходів для свого аналізу, які мають ґрунтуватися на методології соціальної філософії, зокрема на використанні методів соціального пізнання. Однак перш за все необхідно чітко визначити сутність такого конфлікту. Автори філософського словника соціальних термінів за редакцією В. П. Андрущенко, вважають, що соціальний конфлікт являє собою «зіткнення протилежних соціальних груп, особистостей, інститутів, інтересів, поглядів, прагнень; розлад, розраду, незгоду, чвару, суперечку, що загрожує тяжкими соціальними наслідками». Дослідники підкреслюють, що соціальний конфлікт виступає завершальною ланкою механізму вирішення суперечностей у системі суспільних відносин. Історія розвитку цивілізації свідчить, за їх словами, «про постійне виникнення і розв'язання різ-

номанітних соціальних конфліктів в різних галузях суспільного життя». Саме тому соціальний конфлікт «виявляється не відхиленням від норм, а нормою відносин людей у соціумі, формою відновлення (і заміни) пріоритетів системи інтересів, потреб, суспільних відносин» [6, с. 375-376].

Соціальні конфлікти нашого часу можуть бути зумовлені тривалою і глибокою кризою в суспільно-політичній, соціально-економічній і навіть в духовно-культурній сферах суспільного життя України. Їх безпосередніми причинами можуть виступати втрата роботи чи навіть загроза такої її втрати, низький рівень заробітної плати, особливо на тлі постійного зростання числа мільйонерів і мільярдерів, іншими подібними проявами соціальної нерівності та несправедливості. Всі ці негаразди підвищують імовірність виникнення конфліктних ситуацій. Крім того, на неї певною мірою впливає зміна системи життєвих цілей і цінностей людей, посилення індивідуалізму і помітна трансформація характеру відносин з поширенням міжособистісного спілкування переважно на суто ділових засадах, втратою доброзичливості, людяності та яскравого емоційного забарвлення дружніх відносин.

Одним з центральних питань, що вимагають свого розв'язання при дослідженні онтологічної сутності конфліктів, виступає питання про причини і чинники, які обумовлюють виникнення конфліктних ситуацій та їх переростання в конфлікт. Складність їх дослідження полягає в тому, по-перше, що досліднику важко відслідковувати увесь процес виникнення і розвитку конфліктної ситуації. По-друге, складність, розмаїтість і суперечливість взаємовідносин між людьми породжують стільки можливих причин для виникнення напруженості, що з абсолютною точністю вказати, що ж стало першоджерелом конфлікту, часто не можуть навіть самі його учасники. Тому і між дослідниками проблематики, пов'язаної з конфліктами, існують суперечності, пов'язані з тим, наскільки стійкими, стабільними чи навпаки, залежними від конкретних ситуацій взаємодії та взаємовідносин виявляються детермінанти прояву конфлікту.

Для більш глибокого розуміння онтологічного статусу конфлікту слід звернути увагу ще й на ту важливу обставину, що сутність і зміст конфлікту, його причини можуть істотною мірою залежати від конкретних особливостей сфери діяльності, соціального і професійного середовища, в якому конфлікт, власне, і відбуваються. Ця залежність зумовлена такою сукупністю чинників. По-перше, цілі, зміст і характер практично будь-якої діяльності містять певні суперечності, які посилюються ще й відмінністю цілей і прагнень учасників цієї діяльності. По-друге, звичайно для її учасників характерним є різний рівень освіченості й вихованості, їх загальної та професійної культури. По-третє, учасники спільної діяльності звичайно відрізняються один від одного своїми психічними характеристиками, в тому числі передовсім різним рівнем конфліктності. По-четверте, саме ставлення різних людей до своєї професії та профе-

сійної діяльності, її ціннісне сприйняття й розуміння її соціальної значущості теж може являти собою досить широкий спектр відмінностей. По-п'яте, цілі, зміст і характер будь-якої діяльності з часом зазнають певних змін, зумовлених досягненнями науково-технічного і соціального прогресу, мінливістю індивідуальних і суспільних потреб і переваг людей. Серед учасників же спільної діяльності майже завжди є як інноватори, що прагнуть до нового, більш досконалого, так і люди, які не сприймають нового через свою інерційність, лишаються прихильниками традиційних змісту і способів діяльності, що також об'єктивно створює передумови конфліктності.

Усвідомлення онтологічних аспектів феномену конфлікту неможливе і без урахування того факту, що спільна діяльність людей та зумовлена нею їх взаємодія і спілкування відбуваються у складному просторі взаємозв'язків між різними об'єктами, системами і явищами зовнішнього світу. Ось чому ускладнення умов і характеру самого людського буття, яке породжує відповідне ускладнення цілей і характеру взаємодії, неоднозначність, а то й невизначеність ставлення різних її учасників до партнерів, до самої взаємодії й до своєї участі в ній. Отже, істотними потенційними чинниками конфлікту можуть виступати також і феномени людської взаємодії та міжособистісного спілкування, оскільки вони посідають чільне місце серед інших монад у загальній структурі індивідуального і суспільного буття сучасної людини, здійснюючи значний вплив на її фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток, соціалізацію. Все це позначається на її характері й самопочутті.

Сучасна філософія людського спілкування взагалі вважає його цікавим, складним і суперечливим явищем. З позицій нашого дослідження відзначимо хоча б ту обставину, що спілкування може виступати як джерелом конфлікту та його середовищем, так і ефективним засобом його подолання. Таким чином, сам конфлікт, його складність і суперечливість зумовлені величезною множиною різноманітних чинників об'єктивної і суб'єктивної природи. При цьому обидва два полюси конфліктногенності ще й активно взаємодіють між собою, посилюючи рівень складності самого конфлікту й пошуку шляхів і засобів ефективного його подолання.

Однак необхідність такого подолання вимагає глибокого проникнення у саму феноменологію та онтологію конфлікту. Уявляється, що цьому може сприяти знайомство з працями відомого німецького філософа Гельмута Плеснера (1892-1985), одного з родоначальників філософської антропології, який дійшов до філософсько-антропологічних узагальнень через осмислення біофізичних аспектів людського ества, поєднуючи їх з культурно-духовними. Оскільки ж конфлікт є екзистенціалом суто людського походження і одним з модусів людського буття, його сутність також пов'язана як з біофізичною і біопсихічною, так і з культурно-духовною природою людини.

Уявляється цілком очевидним, що у будь-якому разі людина розумна, достатньо освічена й вихована, здатна адекватно оцінювати ситуацію, яка містить у собі можливість конфлікту, зіставити позиції сторін, їх потреби, цілі, прагнення та інтереси, а також психологічні характеристики, насамперед налаштованість на конфлікт чи на його запобігання. На підставі усвідомлення ситуації та аналізу отриманої інформації вона може обрати свою тактику і стратегію дій, які б були спрямовані на уникнення конфлікту. Це може бути або спроба переконати свого візаві в недоцільності протистояння та у необхідності взаємних поступок і компромісів, або просто ухилення від загострення відносин і переведення їх у якусь іншу площину.

Однак онтологічна сутність самої людини, як і феномену конфлікту є такими, що абсолютно ухилитися від нього неможливо. Однак важливо навчитися правильно управляти конфліктами з тим, щоб їх розв'язання не приводило до дисфункціональних наслідків, а завжди забезпечувало тільки бажані позитивні результати.

Взагалі ж філософія конфлікту ще чекає глибоких і всебічних досліджень. Так, на наше глибоке переконання, конфлікт має істотні гносеологічні можливості, які дають можливість пізнавати не лише сам цей феномен, але й за його допомогою пізнавати людей та їх взаємовідносини. Не менш значущими можуть виявитися й герменевтичні та аксіологічні аспекти конфлікту, які відкривають шляхи розуміння й ціннісного сприйняття людей, їх спільної діяльності та інших соціальних реалій.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків. По-перше, індивідуальне і особливо соціальне буття людини пов'язано з множиною різноманітних суперечностей та небажаних спроб впливу на неї та на її Я-простір, втручання в нього. Людина частіш за все прагне чинити опір цим спробам, що й створює передумови виникнення конфліктних ситуацій. По-друге, буття людини являє собою не просто її існуванням, а має складну структуру, яка об'єднує саму людину, різні форми її активності та систему екзистенціалів, притаманних людині на рівні атрибутів чи модусів. По-третє, одним з таких екзистенціалів виступає конфліктність людини, яка може мати різні рівні розвиненості залежно від психічних особливостей людини, переш за все її характеру, а також від освіченості й вихованості, морально-етичних принципів і переконань індивіда. По-четверте, феномен конфлікту істотно пов'язаний із спільною діяльністю людей, із стосунками та характером спілкування, а також з виробничою сферою, в якій він і може відбуватися. По-п'яте, онтологічний статус конфлікту як екзистенціалу може проявлятися у складній взаємодії індивідуального й соціального і призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків. Подолання ж конфлікту залежить виключно від людини, від її інтелектуального розвитку і морально-етичних позицій, від вихованості та пе-

реважання загальної психологічної спрямованості чи то на співпрацю, чи то на конфронтацію.

Список літератури: 1. *Анциупов А.Я., Шипилов А.И.* Словарь конфликтолога – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 526 с. 2. *Черепанова Е. С.* Философия конфликта. Учебное пособие. – Екатеринбург: Уральский гос. ун-т, 2007.– 171 с. 3. Філософія: Світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник / *В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов* та ін. – К.: Либідь, 2003. – 432 с. 4. *Пономарьов О. С., Підбуцька Н. В.* Філософське осмислення конфліктності міжособистісного спілкування // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2009. – № 2. – С. 21-26. 5. Краткий философский словарь / Под ред. *А. П. Алексеева.* – Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М.: Проспект, 2001. – 496 с. 6. Філософський словник соціальних термінів / Під заг. ред. *В. П. Андрущенко.* – Харків: Корвін, 2002. – 672 с. 7. *Анциупов А. Я., Шипилов А. И.* Конфликтология: учебник. – М., 2001. – 551 с. 8. *Бандурка А. М., Друзь В. А.* Конфликтология: Учеб. пособие. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1997. – 356 с. 9. *Гришина Н. В.* Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с. 10. *Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Підбуцька Н. В.* Конфліктне спілкування у творчому середовищі: Навч.-метод. посібник. – Харків: ХДАДМ, 2010. – 100 с.

Bibliography (transliterated): 1. Ancupov A.Ja., Shipilov A.I. Slovar' konfliktologa – 2-e izd. – SPb.: Piter, 2006. – 526 s. 2. Cherepanova E. S. Filosofija konflikta. Uchebnoe posobie. – Ekaterinburg: Ural's'kij gos. un-t, 2007.– 171 s. 3. Filosofija: Svit ljudini. Kurs lekcij: Navch. posibnik / V. G. Tabachkovs'kij, M. O. Bulatov, N. V. Hamitov ta in. – K.: Libid', 2003. – 432 s. 4. Ponomar'ov O. S., Pidbuc'ka N. V. Filososfs'ke osmislennja konfliktnosti mizhosobistisnogo spilkuvannja // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami. – 2009. – № 2. – S. 21-26. 5. Kratkij filosofskij slovar' / Pod red. A. P. Alekseeva. – Izdanie 2-e, pererabotannoe i dopolnennoe. – M.: Prospekt, 2001. – 496 s. 6. Filososfs'kij slovník social'nih terminiv / Pid zag. red. V. P. Andruwenka. – Harkiv: Korvin, 2002. – 672 s. 7. Ancupov A. Ja., Shipilov A. I. Konfliktologija: uchebnik. – M., 2001. – 551 s. 8. Bandurka A. M., Druz' V. A. Konfliktologija: Ucheb. posobie. – Har'kov: Un-t vnutr. del, 1997. – 356 s. 9. Grishina N. V. Psihologija konflikta. – SPb.: Piter, 2000. – 464 s. 10. Pazinich S. M., Ponomar'ov O. S. Pidbuc'ka N. V. Konfliktne spilkuvannja u tvorchomu seredoviwi: Navch.-metod. posibnik. – Harkiv: HDADM, 2010. – 100 s.

О. С. Пономарьов

ОНТОЛОГИЯ КОНФЛИКТУ

Суперечність індивідуального і соціального буття людини і спроби втручання у її Я-простір викликають опір, що може породжувати конфлікт. Феномен конфлікту є неодмінним екзистенціалом буття і може мати як негативні, так і позитивні наслідки. Ставлення до конфлікту та його подолання залежать від психологічної спрямованості людини, її освіченості, вихованості та морально-етичних принципів і переконань.

А. С. Пономарев
ОНТОЛОГИЯ КОНФЛИКТА

Противоречивость индивидуального и социального бытия человека и попытки вторжения в ее Я-пространство вызывают сопротивление, что может породить конфликт. Феномен конфликта является неотъемлемым экзистенциалом бытия и может иметь как негативные, так и позитивные последствия. Отношение к конфликту и его преодоление зависят от психологической направленности человека, его образованности, воспитанности, нравственных принципов и убеждений.

A. S. Ponomarev
ONTOLOGY OF THE CONFLICT

Contradiction of individual and social man's being and attempt of encroachment in its I-space cause the resistance, that can generate a conflict. The phenomenon of conflict is inalienable existential of being and can have the consequences both negative, and positive. Attitude toward a conflict and its overcoming rely on the psychological orientation of man, its formed, breeding, moral principles and persuasions.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2012

УДК378:37.03

*Ігнатюк О.А., Писанко О.О.
Харків, Україна*

**ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ
СПЕЦІАЛІСТІВ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

Постановка проблеми. Одна з ключових проблем української економіки, що полягає в необхідності підвищення її конкурентоспроможності, обумовлена невідповідністю системи професійної освіти вимогам до сучасних професійних кадрів. На багатьох підприємствах в останні роки відбуваються значні зміни, в тому числі поступова модернізація виробництва з переозброєнням виробничих потужностей і впровадженням нових технологій, розширення обсягів виробництва і номенклатури продукції, що випускається. Ці зміни викликають збільшення попиту на кваліфіковані кадри. Для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації нині одним із найважливіших напрямів підготовки фахівців є компетентнісна стратегія, яка пов'язана із формуванням професійної компетентності молодших спеціалістів.

В останні десятиліття у всьому світі і в Україні вимоги до вищої професійної освіти формулюється виключно в категорії до «компетенція» / «компетентність». Проблема управління компетентністю стає вкрай актуальною, тому